

Алтернативи на регулирането

Автор: Мартин Димитров

Търсенето на алтернативни възможности за решаването на проблеми е най-творческата работа в оценката въздействието на регулирането и политиките, но също така може да се каже, че е от най-важните. Твърде често администрацията в България предпочита да приема регулации в случаи, в които това се оказва не само по-скъпа алтернатива, но и с много по-трудно приложение. Много често се работи на принципа на “пробите и грешките” – набързо се приемат закони, които в последствие многократно се видоизменят поради недостатъчната им обмисленост. Това създава нестабилност на средата и съществени разходи за бизнеса, което намалява конкурентоспособността на икономиката.

Разглеждането на алтернативи и съответно на очакваните разходи и ползи при приемане на различни законодателни решения ще доведе до подобряване законодателството и ограничаване на последващите промени най-вече до “фина настройка”. За целта е важно оценяването на алтернативите да се осъществява в консултации с бизнеса, неправителствени и други организации, което ще позволи по-пълна преценка на очакваните ефекти.

Основни алтернативи за решения:

1/ Да не се предприема нищо.

Всички анализи трябва да започват с разглеждането на алтернативата - “да не се предприема нищо”. В някои случаи е възможно даденото действие да не подобри състоянието на проблема, или проблемът да се разреши от само себе си. Например в много случаи в последствие се оказва, че разходите на държавата за решаване на проблема, са по-големи от разходите, генерирани от самия проблем.

Във всеки случаи е необходимо да се установи каква е причината за проблема и каква е очакваната продължителност на неговото съществуване. В някои случаи се оказва, че първопричина е държавна регулация, чиито негативни последици се правят опити да се поправят посредством друга регулация. В крайна сметка се стига до приемането на много затормозяващи регулации, при това без да се стига до разрешаване на проблема. Решението може да се търси не в приемането на нови регулации, а в отмяната или промяната на вече съществуващи.

Често срещан пример за България е приемането на протекционистични мерки за защита на местни производители. Пример от 2004 г. е въвеждането на защитни мерки за производителите на свинско месо. Това доведе до оскъпяване на суровината за производство на всички преработвателни предприятия и до поскъпване цената на стоката за всички потребители. За неутрализиране на негативните ефекти върху преработващите предприятия правителството може да предприеме нови мерки и така да се тръгне по една дълга верига от регулации, която не би се случила, ако правителството не беше предприело протекционистични мерки за производителите на месо.

2/ Информационни и образователни кампании.

В редица случаи вместо приемането на регулиране държавата би могла да предприеме образователна или информационна кампания. Например вместо

приетата през 2004 г. “Наредба за тютюнопушенето”, която доведе единствено до формалното разграничение на масите в заведенията с табелка “пушачи” или “непушачи”, държавата можеше да предприеме информационна кампания за вредите от тютюнопушенето като цяло, а също и за пасивните пушачи. При това положение потребителите биха решавали за себе си, знаейки рисковете, дали да посещават само заведения с добра климатизация или такива за непушачи. В крайна сметка отговорността е индивидуална и държавата няма как да предпази хората от “собствената им глупост”.

Освен това трябва да се има предвид, че и без регулиране някои заведения предлагат отделни помещения за пушачи и непушачи. Потребителите, които считат за важно подобно разграничение имат възможността да посещават само такива заведения. При това положение алтернативите за държавата биха били или да не предприема нищо или да направи информационна кампания, така че в крайна сметка потребителите да решават за себе си какъв избор да направят.

1. Държавата може да препоръча на производителите да записват на етикетите, съдържанието на продуктите, така че потребителите да разполагат с повече информация при решението за покупка. В повечето случаи конкуренцията е достатъчен стимул за производителите да изписват на стоките пълна информация за характеристиката на стоките, които предлагат. В редки случаи вместо препоръки могат да се отправят изисквания към производителите за разкриване съдържаните на продуктите върху етикета на стоките. За да се случи това трябва да има проучване, което да показва възможна вреда върху група потребители. Вместо забрана на продукта, ако вреди на определени потребители, държавата може да създаде изискване за разкриване на съдържанието, така че отново потребителите да решават сами за себе си.
2. Държавата може да събира и разпространява информация по обществено значими теми, като например влияние на тютюнопушенето върху пасивните пушачи. В по-ограничени случаи държавата може да поръча изготвянето на анализи, относно влиянието на даден продукт върху здравето на потребителите.

3/ Саморегулация

Даден сектор може да се саморегулира чрез приемането на правила и кодекси на поведение. Тези правила трябва да бъдат доброволни за спазване, така че потребителите да решават дали фирмите, които са приели да спазват тези правила, предоставят по-качествени стоки и услуги от останалите.

Ролята на държавата в този процес може да бъде в подпомагане на разпространението на информация до потребителите за значението на въпросните правила на поведение.

Най-същественят риск при саморегулирането е това да доведе до монополна позиция за тези фирми, които го налагат. Това обикновено се случва, ако държавата даде правото на браншова асоциация да лицензира фирмите в даден отрасъл, като получаването на лиценз е задължително условие за извършване на дейност. По тази причина саморегулирането трябва да се осъществява на доброволен принцип, като оценката за качество остава в потребителите.

4/ Съ-регулация

Съ-регулацията е форма на саморегулация, при която секторът сам разработва собствените си правила, а държавата предоставя законовата база, за да направи възможно съблюдаването им. Важното при тези случаи е да не се стига до защита или въобще преимущество за определена група за сметка на останалите, да не се създават входни бариери за отрасъла, както и да не се ограничават цените и конкуренцията. Например въвеждането на минимални цени за проектантските услуги в България на практика ограничава възможностите за конкуренция и дава предимство на големите играчи за сметка на малките.

Въпреки че в много случаи предложенията за съ-регулиране се правят от даден отрасъл отново е необходимо да се прави оценка на въздействието, защото в много случаи малките играчи се оказват оцетени и/или се създават бариери на входа на даден отрасъл.

5/ Пазарно базирани инструменти

Поведението може да бъде повлияно посредством различни икономически лостове. Например промяната на цените на стоките в зависимост от еластичността води до промяна в тяхното търсене. Налагането на данъци има ограничително влияние върху употребата на определени стоки. Такива примери са акцизите върху цигарите и алкохола. Така че налагането на данък води до повишаване цените на стоките. Съответно освобождаването или редуцирането на определени данъци води до стимули за извършване на определена дейност. Също така даването на субсидии води до понижаване цените на стоки или услуги.

При прилагането на пазарни инструменти отново трябва да се прави оценка на въздействието, защото в много случаи се получават различни ефекти от очакваните. Например увеличаването на акциза на цигарите вместо до по-ниско потребление може да доведе до увеличаване на нелегалния внос и нарастване потреблението на цигари. При това положение едновременно ще намалее приходите в бюджета от акцизи, мита и ДДС. Тоест при определено нарастване разходите за извършване на определена дейност възникват стимули за заобикаляне на законите по неформални начини.